

Något om mitt liv som arbetsstipendiat juli – december 2008 Jonathan Lutz

Kära kulturfondsfolk!

Enligt anvisningar önskar ni få en ”fritt formulerad redovisning efter att du utnyttjat andra och fjärde raten av arbetsstipendiet.” Detta verkar vara en helt klar sak—bra inte bara för er som kanske undrar vad man sysslar med, utan också för stipendiaten själv som får tillfälle att fundera över samma fråga. Det är alltså med glädje jag rapporterar lite om det jag håller på med, men eftersom jag märker att jag varit oerhört upptagen under detta halvår kan det vara klokt att jag främst tar upp det jag gjort under de senaste veckorna.

Det jag ville ha var tid att satsa intensivt på mitt arbete med instrumentet ”lillciträn”, ett instrument som jag själv infört i musiklivet (nog fanns det sådana för hundra år sedan, men ändå...) i Finland och Norden, och som byggs här i Västnyland i samarbete med en lokal snickare. När jag fick reda på att ett arbetsstipendium hade beviljats hade jag just precis kommit överens med arbetsgivaren om ett års alterneringsledighet för att arbeta på min forskning i musikvetenskap på Åbo Akademi (om barns förhållande till musikinstrument och varför de spelar/spelar ej). I och med att jag fick arbetsstipendium kunde jag ta tjänstledigt i ännu ett år och, med nya kunskaper från mitt forskningsår, gå vidare med både praktiskt arbete med lillciträn och med att samla in människors erfarenheter av att spela lillciträn. (Idag är det över 150 skolor och institutioner som använder lillciträn och över tusen familjer och privatpersoner).

Det jag vill betona här i början är att arbetsstipendiet har gjort det möjligt för mig att satsa på sådant som aldrig skulle vara möjligt (!!!) när jag är i tjänst (på Karis svenska medborgarinstitut) som musiklektör—med körer, piano- och gitarrelever, högläsning, allsångstillfällen m.m. Jag skulle aldrig ha kunnat göra de saker jag gjort t.ex. under de senaste veckorna. Låt mig berätta om min november...

VECKA 45

November 2008 började med att jag besökte flera olika klasser (3-5.11) på Karis svenska lågstadium och introducerade lillciträn till årskurs 2-4. Jag hade med 20 ”bruksciträn” så att alla kunde spela hela tiden, och vi spelade allt från *Finlandia* och *Slumrande toner* till poplåtar och en och annan julsång (*Nu tändas, Midnatt råder...*). Många hade aldrig sett eller spelat en lillciträn förut och de var mycket ivriga. Lärarna skaffade nu på hösten 12 st lillciträn till skolan med pengar som de hade förtjänat från försäljning av skolkörens egen CD, vilket jag tycker visar att de verkligen tror på lillciträns möjligheter. 6.11 ledde jag en ”citränkväll” för DUV-gänget i Ekenäs, alltså vuxna med utvecklingsstörningar. Jag ledde 4 sådana kvällar under hösten, där alla som är med får spela citrän. Alla som är med klarar av att spela bekanta melodier, om i egen takt (när vi alla spelar och sjunger tillsammans blir det lite sisådär men det jämnar ut sig!). Nu i december uppträdde vi för andra DUV-are på deras samlingskväll 4.12. Flera har också köpt lillciträn och spelar hemma och på boenden utöver spelet på citränkvällar.

Följande vecka, 10-14.11, körde jag upp till Vasa-Korsholm och senare Jakobstad. I Korsholm och Vasa besökte jag (utan att begära arvode) handikappboende, avdelningar med dementa, och pensionärsgrupper (både fristående, kommunala och Folkhälsans). Jag uppträdde med sång och piano- och gitarrspel, ledde allsång, läste dikter, berättade historier, och gjorde allt jag kunde för att locka fram deltagarnas historier och tankar m.m. Förstås spelade vi cittra! Jag hade ju 20 instrument med och flera dementa spelade, om på eget sätt. En del institutioner där har lillcitrar, och en av mina avsikter var just att besöka dem, se om de ännu var i bruk, fråga personalen om sina erfarenheter av dem, och stämma och ge nya noter.

Jag har också tidigare besökt många ålderdomshem, både som kördirigent med olika körer och som enskild musiker (jag satt också i kulturfondens/Folkhälsans ”kultur i vården”—senare ”konst & hälsa”—ledningsgrupp i ca 6 år). Tyvärr är det oerhört vanligt att den vanliga personalen försvinner till kafferummet eller håller personalmöte när en utomstående kommer för att musicera. Detta är helt förkastligt, och efter denna resa till Österbotten försökte jag sammanfatta varför. Jag kan inte låta bli att infoga mina tankar också här i denna redovisning:

Om personal kommer med kan det vara bra av flera anledningar:

- *De kan tipsa mig om vem som hör mycket dåligt*
- *De kan tipsa mig om någon som är mycket känslig för ljud eller beröring, t.ex.*
- *De kan berätta klienternas namn så jag kan tilltala dem på ett personligt sätt*
- *De kan berätta lite om bakgrund mm, t.ex. om någon har varit sjöman när vi sjunger Vinden drar, eller någon som jobbat med ett visst yrke eller annat intressant som man kan anknyta till när man drar en sång eller dikt eller berättelse...*
- *När man drar musik med klienter som inte får fram mycket ljud och är rätt insjunkna i egna världar kan det vara väldigt stimulerande att ha andra, t ex personal, som sitter mitt bland dem och sjunger eller spela osv: det sätter sprätt på stämningen helt enkelt, och bidrar till en känsla av gemenskap—något som är så viktigt i anstaltsmiljö där den egna själen lätt krymper ihop och den egna identiteten försvagas. En känsla av att jag finns uppstår ju dels genom denna kontakt med andra.*
- *Om personalen är med kan det finnas åtminstone en chans att musikstunden (som exempel) kan ”leva kvar” en tid genom att personalen påminner klienterna om den genom att tala om den, eller sjunga lite på en sång som vi sjöng den dagen...*
- *Om personalen är med kan det möjligtvis ge dem ny inspiration till att själva tralla under arbetets gång, till att dela med klienterna av musiken som finns någonstans inom oss alla*
- *Slutligen kan det hända att personalen får idéer om hur de kan jobba vidare med musik, dikt mm, alltså konkreta erfarenheter av vad man kan göra med musik, och vilka effekter det kan ha på klienter, även de som lider av demens. (Att vara närvarande när afasipatienter som inte sagt ett ord på flera år plötsligt sjunger med, med text och allt, kan vara en upplevelse.)*

Ännu lite om en dag denna vecka när jag pratade om dikter på en ”piggare” avdelning och frågade om de läste dikter där ibland eller kanske t.o.m. skrev eller hade tidigare skrivit dikter—ja, då kom det fram att en dam var mycket intresserad. Hon tog fram penna och

papper och skrev en dikt på fläcken och gav den som gåva till mig. Jag fick henne att läsa upp för folk där. Här är den:

*Va bra att du kom till oss
Du är som ett stjärnebloss
Piggar upp vår dag
För det ett stortack tag
Mera behöver vi sådant
Det är riktigt sant.*

Det var fint att få en sådan dikt, och ännu finare att hon fick lite uppskattning för sin förmåga. Synd att ingen från personalen var där—jag frågade en studerande som var där på praktik om personalen visste att Alice brukade skriva många födelsedags och festdikter och kunde vara en resurs på avdelningen, men eleven hade inte hört något sånt och visste inte.

Under samma tid jobbade jag på morgnarna (med barn från 4-6 år i Replot daghem, där alla spelade cittra. Vi spelade tillsammans, sjöng och dansade, och sedan fick alla gå i olika hörn och öva för att sedan spela ”solo” för alla någon sång som de tyckte om. Höll också en handledningssession för personalen där om hur man kan jobba med lillcitrtran som verktyg.

Kvällarna gick inte heller förlorade utan jag höll en kurs på Vasa arbis 11.11 med 17 deltagare: ”Vi spelar lillcitra!”, en sorts introduktion till instrumentet.

VECKA 46 (forts.)—Jakobstad

Jag fortsatte med besök till avdelningar och pensionärsgrupper i Jakobstad under senare delen av veckan, och höll också en kurs som jag själv organiserade (avgift 5€) där—med 25 deltagare, fast tidningen tog in notisen samma dagen som kursen hölls! Kursen var avsedd för vårdpersonal och lärare och hette ”Lillcitrtran som verktyg inom vården och pedagogiken”. Ungefär hälften arbetade inom äldreomsorgen och de andra på daghem och en och annan lågstadieskola. Alla var eld och lågor och det gick jätte fint (förutom att min dator hade fått kortslutning och förstörts kvällen innan när jag kopplade den till Vasa arbis dataprojektor... Den blev skrot, helt enkelt, men servicefolket kunde inte förklara varför det hände och garantin hade just gått ut så jag blev tvungen att köpa en ny någon dag senare).

Cittror skall stämmas nu och då—det är bara så, precis som med gitarrer och andra stränginstrument—och eftersom jag visste att kring Jakobstad finns minst hundra lillcitrtror hade jag gett bud åt folk att hämta sina cittror till min kurs för stämning, och så besökte jag olika ställen där jag visste att de fanns. Det kändes skönt att veta att de nu blev stämnda! Jag tog ingen avgift för det—att mitt hjärta lättades var belöning nog. Ett ställe som jag besökte var Jakobstads hälsocentral, som för några år sedan köpte ganska många instrument. Där stämde jag ca 15 stycken.

Kanske veckans höjdpunkt för mig var just innan jag reste söderut igen, då jag besökte fysioterapeuten Erkki Laihorinne på MediRehab vid torget i Jakobstad. För 3-4 år sedan hade Erkki köpt några cittror för att arbeta med stroke-patienter (hans dotter som är speciallärare

och använder lillcitrtran hade tipsat honom). Eftersom vi inte hade haft kontakt sedan han beställde dem var jag nyfiken och skrev e-post till honom i fall instrumenten var kvar och han ville att jag skulle komma och stämma dem. Han skrev tillbaka att jag var mycket välkommen och att de används ”hela tiden.” Efter att ha stämt citrtrorna bandade jag en kort intervju med honom i vilken han berättar att klienterna är otroligt motiverade att träna finmotoriken när de märker att man kan få fram ”Finlandia” på en lillcitra, även om de måste kämpa, medan de annars inte brukar orka göra sina övningar och ger upp rätt tidigt: *”Musiken har fått dem att träna ivrigare, att de försöker flera gånger innan de säger att ’Nej, inte går det här.’ De vill prova.”* Han sade också att han ofta hör musik från receptionsområdet—det är taxichaufförerna som skall föra och hämta klienterna som spelar cittra!

Att han efter 3 års erfarenheter *”har nu bara positivt att säga om det här”* är anmärkningsvärt speciellt eftersom Erkki antagligen är den enda fysioterapeuten i Norden (världen?) som använder lillcitrtran med strokepatienter, och i en tid när så mycket forskning görs i hur vi kan förbättra rehabilitering är det då konstigt att ingen annan använder dessa eller liknande instrument om erfarenheterna är så positiva. Han sade mycket mera, men ni kan förstå att det var roligt för mig att få feedback eftersom jag inte hade en aning om att det var en sådan succé.

VECKA 47

Måndag morgon 17.11 åkte jag iväg på Viking till Mariehamn där jag under veckan (18-21.11) besökte 3 olika skolor (Strandnäs, Ytternäs och Övernäs) och höll på med cittror med årskurs 2-4 (totalt 17 olika elevgrupper tror jag). Om möjligt var reaktionerna ännu positivare, och alla grupper ville fortsätta när tiden var slut. Bara någon enda elev hade tidigare sett en lillcitra så det var en ny upplevelse för de flesta. Jag höll också en handledningskväll för lärare och lärde dem att använda ”transponeraren” (en egen uppfinning jag gjort) med vilken även en icke-notkunnig person kan skriva ut sånger från en vanlig sångbok till cittranoter och sedan spela. Vi övade också att stämma, och eftersom jag hade köpt en ny dator och under veckoslutet hemma kört in program och backup-filer så kunde jag nu visa mina powerpoint-presentationer om lillcitrtran, stämning, musik & hälsa m.m. Efter Österbotten veckan hade jag inga lillcitrtror kvar till försäljning men fick in beställningar både av privata och av skolorna på Åland. Jag var ganska mör på båten på väg hem på fredag kväll, inför ett veckoslut med släkträff (min frus släkt—jag är själv från USA och har ingen släkt här).

VECKA 48

Denna vecka höll jag (som frivillig...) ett föredrag ”Musik och språk” på ett seminarium 25.11 i Åbo där ett tjugotal hälsovårdare och daghemspersonal deltog. Där fanns en talterapeut som berättade om barns språkutveckling men jag tog fram forskning om och erfarenheter av den viktiga rollen musik kan spela i ”anknytning” (förhållandet mor-far-barn) m.m. Under resten av veckan var jag hemma i Ekenäs men höll på för fullt att stränga och stämma cittror som hade beställts till jul. Onsdagen 26.11 besökte jag också BB på sjukhuset i Ekenäs där jag stämde lillcitrtran som jag redan 1998 donerade till BB och också ett flertal cittror som Marthorna i Virkby hade hämtat dit för stämning (en anställd där har med dem att göra och de ville ha dem stämt inför Luciafest m.m.). Jag stämmer alltid gratis, det är bara skönt att veta att folk har finklingande instrument, men jag försöker undvika att resa runt för att stämma.

Under besöket ville personalen på BB berätta att lillcitrtran där är ”väldigt populär” och att det är speciellt bra när syskonen som kommer på besök för att se babyn kan både få sysselsättning och ”göra något gott för babyn” genom att spela lillcitrtra. Det var just min tanke med att donera den dit, så det var fint att höra.

TACK IGEN!

Som ni kan läsa var november en rätt så ”busy” månad för mig. Också december började med ännu ett föredrag (3.12) om ”Musik och språk” på ett seminarium på Mjölbolsta för hälsovårdare och dagvårdspersonal, med ett besök (2.12) till ”knyttis” i Ekenäs, en träffpunkt för föräldrar med småbarn, där jag tog med cittror till alla där, både mammor och barn, och med en DUV-kväll där cittragrupperna uppträdde för andra och där jag ledde allsång och skojade med DUV-gänget där. Mellan dessa engagemang har jag jobbat febrilt med praktiska ting, att få ca 60 cittror färdiga inför jul. Jag har inte alls kunnat ta emot beställningar i december utan de blir utan eller får först i slutet av januari.

Det är på ett sätt fint att lillcitrtran blir känd och att den uppskattas, men jag vill satsa våren på att utveckla noter, intervjua flera användare, och fördjupa mina kunskaper och nå ut till folk som kunde få glädje av instrumentet. Det betyder att jag nu försöker anställda medhjälpare för att ta hand om delar av den praktiska sidan. (Jag borde också höja priset om det skall löna sig med hantverksprodukter, men folk är vana att allt görs billigt i Kina.) Snickaren gör sitt, men det är bara träarbetet. Jag har nu fått några ungdomar som verkar intresserade av att hjälpa mig, så jag hoppas jag kan då satsa på utvecklingsarbetet i högre grad.

Nästa vecka (både 16.12 och 19.12) kommer musikerapeuter på besök till mig för att se vad jag håller på med och samtala kring arbetet med lillcitrtran. Några av dem använder dem dagligen i sitt arbete—detta är nytt för i år!—och en av dem är också forskare och har publicerat artiklar bl.a. om musik och hjärnan.

TILL SLUT

Jag kunde ha skrivit en sammanfattning av dessa 6 månader, men valde istället att berätta om de senaste veckorna, dvs. novembermånad. Jag hoppas och tror att ni på det sättet kan lättare få inblick i vad jag håller på med och vad jag vill satsa på. Att det känns viktigt och uppskattat kan intygas också av e-post jag idag fick av Eivor Svegetemo på Åland som tog hand om mitt besök där: ”Du fick bara beröm av kulturgruppens medlemmar, alla barn hade varit så nöjda ute i skolorna.”

Därmed sätter jag punkt. Vet ej om det är någon som läser dessa redovisningar, men som jag konstaterade i början kan det vara hälsosamt också för stipendiaten, dvs för mig, att blicka tillbaka på vad man hållit på med och försöka få grepp om vad som känns bra och rätt och vad man kan göra för att ställa in sikten när vi närmar oss år 2009.

Tack för mig,

Jonathan Lutz

11.12.08

ranckenlutz@surfnet.fi 040-5166779